

УДК 7.032:902/904(32):069(477.53)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/98-2-19>

Ліра СЕНЕГА,

orcid.org/0000-0002-4419-464X

*студентка II курсу магістратури факультету теорії та історії мистецтва
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури,
(Київ, Україна) lira.seneha@naoma.edu.ua*

ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКА КОЛЕКЦІЯ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО: ФОРМУВАННЯ, СКЛАД ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Стаття присвячена дослідженню давньоєгипетської колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, яка розглядається як важливий сегмент музейної та культурної спадщини України. Метою роботи є здійснення систематичного огляду колекції в єдності трьох аспектів: історії формування зібрання, характеристики ключових пам'яток та визначення сучасного стану колекції в умовах воєнного часу.

Методологічну основу дослідження становлять історико-хронологічний, порівняльний та джерелознавчий підходи. Джерельну базу складають опубліковані наукові праці, звіти музею, міжнародний каталог-реєстр О. Берлевата С. Ходжаши (1998), а також експертні інтерв'ю з колишнім директором музею О. Б. Супрунком та єгиптологом Д. А. Зіборовою, що розглядаються як джерела усної історії в умовах закритого режиму роботи музею.

Простежено процес формування колекції з кінця XIX ст., зокрема визначено ключову роль меценатської діяльності П. П. Бобровського та внесок К. М. Скаржинської у поповненні музейного фонду. Показано, що комплектування зібрання відбувалось шляхом приватного колекціонування, придбання артефактів через офіційні канали та передачі приватних колекцій до музею. Простежено хронологію та кількісну динаміку надходжень. Особливу увагу приділено аналізу типологічного та хронологічного складу колекції, яка охоплює широкий спектр пам'яток від Додинастичного періоду до пізньоантичного часу. Охарактеризовано найцінніші експонати, зокрема керамічні вироби, ушебті, канопи, рельєф із зображенням фараона, модель човна та теракоти. На підставі особистих бесід з експертами розглянуто сучасний стан збірки в умовах воєнного часу, зокрема заходи зі збереження, реставрації та оцифрування музейних фондів. Наголошено на актуальності створення повноцінного наукового каталогу колекції та необхідності залучення фахівців-єгиптологів для поглибленого вивчення пам'яток.

Зроблено висновок, що давньоєгипетська колекція Полтавського краєзнавчого музею є унікальним зібранням, яке відображає як історію музейництва, так і загальні тенденції формування єгиптологічних колекцій в Україні. Практичне значення дослідження полягає у систематизації відомостей про колекцію, що створює основу для подальших наукових досліджень, каталогізації та популяризації культурної спадщини.

Ключові слова: Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського, давньоєгипетські пам'ятки, Єгипет, П. П. Бобровський, Лубенський музей К. М. Скаржинської, Полтавське губернське земство, колекція.

Lira SENEHA,

orcid.org/0000-0002-4419-464X

*2nd year master's student at the Faculty of Theory and History
of ArtNational Academy of Fine Arts and Architecture
(Kyiv, Ukraine) lira.seneha@naoma.edu.ua*

THE ANCIENT EGYPTIAN COLLECTION OF THE VASYL KRYCHEVSKY POLTAVA LOCAL LORE MUSEUM: FORMATION, COMPOSITION AND CURRENT STATE

The article is devoted to the study of the ancient Egyptian collection of the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum, which is considered an important segment of Ukraine's museum and cultural heritage. The aim of the study is to provide a systematic overview of the collection in the unity of three aspects: the history of its formation, the characteristics of key artifacts, and the determination of the current state of the collection under wartime conditions. The methodological framework of the research is based on historical-chronological, comparative, and source-study approaches. The source base includes published scholarly works, museum reports, the international catalogue-register by O. Berlev and S. Hodjash (1998), as well as expert interviews with the former museum director O. B. Suprunenko and Egyptologist D. A. Ziborova, which are considered as sources of oral history in the context of the museum's restricted operation. The process of the collection's formation from the late 19th century is traced, with particular emphasis on the key role of the patronage activity of P. P. Bobrovskyyi and the contribution of K. M. Skarzhynska to the enrichment of

the museum holdings. It is demonstrated that the collection was assembled through private collecting, the acquisition of artifacts via official channels, and the transfer of private collections to the museum. The chronology and quantitative dynamics of acquisitions are analyzed. Special attention is paid to the typological and chronological composition of the collection, which encompasses a wide range of artifacts from the Predynastic period to Late Antiquity. The most valuable exhibits are characterized, including ceramic objects, shabtis, canopic jars, a relief depicting a pharaoh, a model boat, and terracottas. Based on expert interviews, the current condition of the collection under wartime circumstances is examined, particularly measures related to preservation, restoration, and digitization of the museum holdings. The study emphasizes the relevance of creating a comprehensive scholarly catalogue of the collection and the necessity of involving professional Egyptologists for an in-depth analysis of the artifacts. It is concluded that the ancient Egyptian collection of the Poltava Local Lore Museum represents a unique assemblage that reflects both the history of museology and the broader trends in the formation of Egyptological collections in Ukraine. The practical significance of the research lies in the systematization of information about the collection, which provides a foundation for further scholarly studies, cataloguing, and the promotion of cultural heritage.

Key words: *Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum, ancient Egyptian artifacts, Egypt, P. P. Bobrovskyi, K. M. Skarzhynska Lubny Museum, Poltava Provincial Zemstvo, collection.*

Постановка проблеми. Давньоєгипетські колекції в музеях України потребують фахового дослідження. Попри наявність низки унікальних предметів, дотепер не створено науковий каталог колекції, більшість публікацій про неї мають або науково-популярний, або вузькоспеціалізований характер. Також з початком повномасштабних воєнних дій з 2022 р. музей працює в закритому режимі, що суттєво обмежує доступ до пам'яток і робить актуальним узагальнення наявної інформації про формування, склад та стан колекції. Водночас зростає значення документування та оцифрування культурних цінностей як засобу їх убезпечення. Таким чином, існує потреба в систематизованому дослідженні, яке б поєднало відомості про історію формування збірки, характеристики її пам'яток та оцінку сучасного стану.

Аналіз досліджень. Джерельну базу дослідження складають опубліковані наукові праці, каталог та джерела усної історії. Найважливішим систематичним виданням, що фіксує склад полтавської колекції, є каталог-реєстр давньоєгипетських пам'яток з музеїв колишнього СРСР, укладений О. Д. Берлевим та С. І. Ходжаш (1998), в якому описано збережені пам'ятки полтавського зібрання (Berlev, Hodjash, 1998).

Не оминув своєю увагою зазначену тему Олександр Супруненко –колишній директор Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Зокрема, історію Лубенського музею, у тому числі єгипетську збірку, висвітлено в його монографії «Археологія в діяльності першого приватного музею України (Лубенський музей К. М. Скаржинської)» (Супруненко, 2000а: 62, 100, 153, 163, 167, 171, 180, 280). Бібліографічний та колекціонерський контекст розкрито в монографії О. Б. Супруненко «Павло Бобровський: колекціонер, меценат, фундатор народознавчого зібрання в Полтаві» (Супруненко, 2024), а також у науково-популярному виданні «Давньоєгипетська

колекція» (Супруненко, 2025) з серії «Музейні реліквії».

Окремі експонати з єгипетської колекції лише в поодиноких випадках зацікавлювали науковців. Так, спеціальне дослідження ушебті Панефернефера з цієї музейної збірки здійснено провідним українським єгиптологом Миколою Тарасенком (2020). Типологічний аналіз додинастичної кераміки з цієї ж колекції зроблено Олександром Супруненком та Олександром Тітковим (2003). Іконографічний аналіз рельєфу фараона Псаметиха I стисло розглянуто Катериною Шимко (2008). Ще одним напрямом є висвітлення питань оцифрування музейних фондів у публікації Тамари Кондратенко й Наталії Кондратенко (2025). Затркуються ці питання в останньому звіті і плані про діяльність музею (Звіт, 2025; План, 2025).

Окрім вивчення наукових праць, у процесі підготовки статті було проведено розмову з експертами: археологом, кандидатом історичних наук Олександром Супруненком (Розмова, 2026b) та єгиптологом, кандидатом філософських наук Дар'єю Зіборовою (Розмова, 2026a). Методологічно ці бесіди розглядаються як джерела усної історії та експертної інформації про сучасний стан давньоєгипетської колекції в Полтаві.

Мета статті – здійснити систематизований огляд давньоєгипетської колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського в трьох аспектах: історії формування зібрання, стислої характеристики його ключових пам'яток та опису сучасного стану колекції.

Виклад основного матеріалу. Формування давньоєгипетських колекцій в музеях України пов'язано головним чином з приватним колекціонуванням та подарунками, а не з польовими єгиптологічними дослідженнями. Таким чином відбувалось і комплектування єгипетської колекції в Полтаві. Тут ключову роль у формуванні колекції відіграли постаті ентузіаста-колекціонера і меце-

ната Павла Бобровського та Катерини Скаржинської, засновниці першого загальнодоступного приватного краєзнавчого музею Лівобережної України. Полтавське музейне зібрання є одним з найбільших в Україні, воно оцінюється четвертим за кількістю артефактів серед українських зібрань давньоєгипетських старожитностей (Супруненко, 2025: 21).

Єгипетське зібрання першочергово пов'язане з історією Природничо-наукового музею Полтавського земства, який було засновано в 1891 р. (Тарасенко, 2020: 25). Початковий етап створення цієї музейної установи припадає на 1889 р., коли за ініціативи етнографів Івана Зарецького, Михайла Олеховського та інших було розпочато збирання колекцій та обговорення тематики зібрань майбутнього музею. Ця ініціатива була підтримана провідними вченими – ґрунтознавцем Василем Докучаєвим, істориком та археологом Дмитром Самоквасовим, етнографами Костем Мошенком, Вадимом Щербаківським (Белько, 2022: 223).

У 1890 р. за пропозицією професора Василя Докучаєва Полтавська губернська управа запропонувала губернським зборам створити музей, який мав сприяти розвитку сільського господарства, оцінюванню земель, пошуку корисних копалин та забезпеченню земських училищ природничо-історичними колекціями. Збори одностайно підтримали ініціативу, виділили кошти на створення та щорічне утримання музею. Восени 1891 р. було надано тимчасове приміщення з трьома залами для етнографічної експозиції, а навесні 1893 р. музей прийняв перших відвідувачів (Белько, 2022: 224). До створення експозиції музею долучились видатні природознавці, історики, археологи, етнографи та меценати. Серед них варто виокремити самого Василя Докучаєва, Володимира Вернадського, Михайла Олеховського, Павла Бобровського та Катерину Скаржинську.

Найвагоміший внесок у формування давньоєгипетської колекції Полтавського музею належить полковнику Павлу Бобровському – меценату, колекціонеру, військовому дипломату та мандрівнику. П. П. Бобровський народився в Полтаві 28 грудня (6 січня) 1860 р. в шляхетній родині військового лікаря Павла Григоровича Бобровського та дворянки сербського походження Любові Яківни Мамчич. Навчався в Петровському Полтавському кадетському корпусі, цікавився давньою історією, географією, опанував іноземні мови. Майже 30 років віддав військовій службі (Супруненко, 2024: 17). Значну частину свого статку витрачав на придбання речей для власної колек-

ції, фахової та популярної літератури, філокартичних та філателістичних матеріалів (Супруненко, 2024: 18). В Полтаві П. П. Бобровський познайомився із завідувачем місцевого музею Михайлом Олександровичем Олеховським (1855–1909), якого той в 1894 р. запросив долучитись до поповнення колекції земського Природничо-історичного музею, створивши «збірку класичних старожитностей» (Супруненко, Супруненко, 2022: 259).

П. П. Бобровський здійснив чотири подорожі по країнах Європи, Африки та Близького Сходу в 1885, 1894, 1900, 1903 рр. (Супруненко, 2024: 31). Пізніше відвідав Індію, Індонезію, Китай та Японію, виконуючи службові завдання (Супруненко, 2025: 7). За час своїх поїздок він купував майже в кожній країні речі музейного характеру, які згодом стали частиною колекції Полтавського музею.

Значна частина давньоєгипетських колекцій була придбана ним через «Залу продажів» (фр. Salle de vente) Каїрського музею старожитностей в 1894, 1900, 1903 рр. (Тарасенко, 2020: 25). Таким чином, походження пам'яток здебільшого збереглося в реєстрах, оскільки значна частина предметів була придбана на офіційних розпродажах дублетів із розкопок та конфіскованих за контрабандного вивезення за кордон речей. Не виключено, що під час розпродажів Павла Бобровського міг консультувати молодий археолог Говард Картер (1874–1939), однак це потребує подальшого підтвердження (Супруненко, 2025: 10). В період з 1894 по 1917 рр. П. П. Бобровський передав до Полтавського музею безліч предметів археології, нумізматики, мистецтва та етнографії. Перелік пожертв мецената постійно поповнювався та публікувався в щорічних звітах музею (Супруненко, Супруненко, 2022: 260).

Важливу роль у формуванні єгипетської колекції відіграв перший завідувач музею – відомий біолог і краєзнавець Михайло Олександрович Олеховський, встановив контакт з П. П. Бобровським та залучив його до меценатської діяльності на користь музею.

Додатковим джерелом єгипетських старожитностей у полтавському зібранні стала колекція Лубенського краєзнавчого музею графині Катерини Миколаївни Скаржинської, який функціонував упродовж 1874–1906 рр. у Круглику під Лубнами на Полтавщині. Значна частина давньоєгипетських артефактів цього музею була подарована К. М. Скаржинській київським професором-мистецтвознавцем Адріаном Вікторовичем Праховим (1846–1916), чия приватна колекція єгипетських та коптських пам'яток налічувала 159 предметів. Ці пам'ятки він придбав упродовж

двох своїх подорожей до Єгипту в 1881–1882 та 1886–1887 рр. (Тарасенко, 2020: 25). В 1906 р. Лубенське зібрання було передано до Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства і відтоді є частиною полтавського музейного фонду (Супруненко, 2000b: 76).

Перші давньоєгипетські артефакти надійшли до Полтавського музею в 1894 р. Списки пожертвувань П. П. Бобровського публікувалися в щорічних звітах музею. Згідно з публікацією О. Б. Супруненка, динаміка надходжень наступна: з 1894 по 1899 рр. – 71 предмет, за 1900–1906 рр. – 179, за 1908 р. – 249, 1910 р. – 79, 1913 р. – 111 предметів (Супруненко, 2025: 9). Загальна кількість предметів, переданих протягом 1894–1915 рр. П. Бобровським, налічує 2777 одиниць, які він зібрав в ході своїх мандрівок Єгиптом, країнами Близького та Далекого Сходу (Тітков, 2000: 23). Окремі музейні документи фіксують більшу кількість – понад 4,5 тисячі експонатів. Такий показник додатково базується на відомостях про надходження до музейної бібліотеки книг, колекцій поштових марок та інших матеріалів, які не належать до основного зібрання (Супруненко, Супруненко, 2024: 203). В статті М. О. Тарасенка зазначається, що в 1907 р. полтавська колекція єгипетських старожитностей налічувала 95, а в 1914 р. збільшилась до 248 давньоєгипетських артефактів (Тарасенко, 2020: 25).

Ядро музейної колекції давньоєгипетських старожитностей складають зразки виробів II–I тис. до н. е. з каменю, фаянсу, дерева, кераміки, фрагменти папірусів, металеві вироби та мумії тварин. Сучасні огляди фондів засвідчують, що в колекції зберігається сім керамічних посудин Додинастичного періоду (V–IV тис. до н. е.) (Супруненко, Тітков, 2003: 101). Ця добірка є найбільш репрезентативною та найдавнішою в Україні колекцією саме ліпної єгипетської кераміки цього періоду. Серед цих пам'яток найбільш визначним є круглий горщик з Ахміна (Хміма) (кін. IV тис. до н. е.). Об'єкт походить з поховання у Верхньому Єгипті. Горщик має потовщені вінця та дві маленькі ручки з отворами для продівання мотузки. Зовнішню поверхню посудини вкриває орнамент, нанесений мінеральною фарбою червоно-коричневого кольору, він зроблений у вигляді зигзагоподібних горизонтальних ліній, які розділені на шість частин неорнаментованими проміжками та обрамлені прямими вертикальними смугами. Цей орнаментальний мотив має в собі календарну основу, де 13 місяців сонячно-місячного календаря відповідають уявленням про відлік часу в Додинастичну епоху (Супруненко, 2025: 13).

До пам'яток, датованих добою Середнього царства, належить керамічна модель поховального човна з трьома веслярами-нубійцями, виконана зі світло-коричневої глини. Цей предмет походить з колекції П. П. Бобровського, знайденого свого часу в Північному Судані (Супруненко, 2025: 13). Водночас у каталозі О. Берлева та С. Ходжаш зафіксовано альтернативне датування – I династія чи навіть давніший час (Berlev, Hodge, 1998: 55), що робить питання хронологічної атрибуції цієї пам'ятки відкритим. Крім того, у збірці зберігається окрема фігурка весляра-нубійця (XI династія), яка належить до іншого аналогічного човна, виявленого у фрагментарному стані в Північному Судані (Супруненко, 2025: 13).

Хронологічно найдавнішим серед 17 ушебті музейного зібрання є заупокійна статуетка жерця Панефернефера, датована XXI династією; решта належать до Пізнього періоду або періоду еллінізму (Тарасенко, 2020: 24). Фігурку жерця Панефернефера виконано з блакитного фаянсу, вона має мумієподібну форму. На її лицьовому боці збережено дворядковий ієрогліфічний напис, прочитаний М. О. Тарасенком: «Просвітлений, Осіріс, головний хранитель документів скарбниці [храму] Амона Панефернефер, правоголосний» (Тарасенко, 2020: 25). П. Бобровський придбав статуетку в 1894 р. в Каїрському музеї старожитностей. Її наукова цінність визначається передусім рідкістю зазначеного жрецького титулу: засвідчено лише п'ятьох носіїв даного титулу, і всі вони жили за часів XX–XXI династій (Супруненко, 2025: 8). Авторитетний єгиптолог О. Д. Берлев запропонував іншу версію імені – «Панеферхер» (Berlev, Hodge, 1998: 92), тоді як безпосереднє вивчення напису, здійснене М. О. Тарасенком, підтвердило читання Панефернефер (Тарасенко, 2020: 25). На сьогодні полтавський екземпляр залишається єдиним письмовим свідченням про цього жерця у музейних зібраннях Східної Європи (Супруненко, 2025: 9).

Ще одним унікальним об'єктом Нового царства є гробничний конус «писця, що обліковує ячмінь Амона, начальника полів Амон-ем-Інета ... Сане-Фера» з Фіванського некрополю часів XVIII династії, який походить з поховання, що розташовувалось неподалік від гробниці Тутанхамона. Також пам'ятками цього періоду є канопи, виконані з єгипетського фаянсу. Покришки мають форму голів божеств – синів Гора, які охороняли органи: Кебхсенуф – з головою сокола (охороняв кишківник), Дуамутеф – з головою шакала (охороняв шлунок). Ніс, очі, вуха та орнамент виведені чорною фарбою. Серед інших предметів цього

періоду можна назвати фрагменти вапнякових стел з ієрогліфічними написами, фаянсову накладку-розетку круглої форми з тронної зали Ехнатона в Тель-ель-Амарні (Сошніков, 2018: 183) та глиняну клинописну табличку з Амарнського архіву (XVIII династія), текст якої досі залишається нерозшифрованим (Супруненко, 2025: 15).

Особливим експонатом збірки вважається вапняковий рельєф із Фів, на якому в профіль зображено голову фараона доби XXVI (Саїської) династії. Питання персональної ідентифікації залишається дискусійним, оскільки фараони Саїської династії – Псаметих I, Нехо, Псаметих II, Уах-аб-ра та Амасіс – свідомо відроджували мистецькі канони Давнього царства, що значно ускладнює розрізнення їхніх портретів (Шимко, 2008: 313). Водночас характерна форма білої корони Верхнього Єгипту на рельєфі вказує на конкретний історичний період. Оскільки за встановленою традицією, починаючи від легендарного Нармера, фараони – володарі обох царств – зображувались у подвійній короні, наявність лише корони Верхнього Єгипту може свідчити про перші роки правління Псаметиха I, коли кілька верхньоєгипетських номів, зокрема Фіви, перебували поза його контролем і лише близько 658–657 рр. до н. е. він утвердився як повноправний володар всього Єгипту (Шимко, 2008: 314). В літературі також висловлюється припущення, що рельєф міг бути навчальною моделлю для учнів-каменотесів (Сошніков, 2018: 183); проте оббиті краї скоріше свідчать про насильницьке вилучення плити з храму або вівтаря (Супруненко, 2025: 15).

Завершує хронологічний ряд колекції група олександрійських теракот II ст. до н. е. – III ст. н. е., які належать до Птолемеївської та Візантійської епох, а також невелика серія керамічних світильників коптського часу, переважно з Фаюмської оази (Супруненко, 2025: 17). Серед них варто виділити фігурку Харпократа – бога тиші, зображеного у вигляді оголеного хлопчика з посудиною в лівій руці, який підносить палець правої руки до губ у характерному жесті мовчання. Не менш виразною також є теракотова статуетка хлопчика – юного служителя культу богині Бастет, зображеного під час гри з фігуркою кішки. Подібні жанрові сценки є характерними для короластики птолемеївського Єгипту й інколи використовувались як дитячі іграшки в Олександрії та околицях (Супруненко, 2025: 19).

Охарактеризувавши типологічний та хронологічний склад колекції, варто звернутись до її інституційної історії в XX ст. Створений за участі П. П. Бобровського «Відділ народознавства»

займав дві зали мансардного поверху будівлі Полтавського земства і проіснував до 1940 р., після чого фонди розподілили між Краєзнавчим і Художнім музеями Полтави. Давньоєгипетське зібрання залишилось в колекції Краєзнавчого музею (Супруненко, 2018: 185). Станом на початок Другої Світової Війни колекція музею налічувала 118 тисяч одиниць зберігання. В 1941 р. під час підготовки до евакуації музейних фондів було ухвалене рішення щодо відбору 45 тисяч найцінніших експонатів для переміщення до Уфи, Тюмені та Красноярська (РСФСР). Водночас значна частина не увійшла до цього списку (Кондратенко, Кондратенко, 2025: 164). Упродовж 1941–1943 рр. частину з них згодом вивезли до Німеччини окупаційні війська (Сошніков, 2018: 184). Восени 1943 р. музейна будівля згоріла разом з частиною експонатів. Пожежа знищила близько сотні давньоєгипетських предметів, а ті що вціліли – зазнали термічних пошкоджень (Супруненко, 2025: 6). Із довоєнних 248 єгипетських артефактів до нашого часу дійшло понад 110 предметів (Сошніков, 2018: 185).

Планомірна наукова робота з уцілілими предметами розгорнулася в другій половині XX ст. З 1960-х рр. тривало відновлення обгорілих речей, а починаючи з 1980-х рр. проводилася поетапна атрибуція депаспортизованих і пошкоджених артефактів (Супруненко, 2025: 19).

Важливим етапом популяризації збірки стала виставка 1987 р. «Пам'ятки давньоєгипетського мистецтва у зібранні музею», яка супроводжувалася ілюстрованим каталогом (Супруненко, 2025: 19). В 1991 р. вісімнадцять найцінніших експонатів полтавського зібрання було показано на міжнародній виставці «Давньоєгипетські пам'ятки з музеїв СРСР» в Москві в Державному музеї образотворчих мистецтв ім. О.С. Пушкіна, організованій у рамках всесвітнього єгиптологічного конгресу. Більшість збережених предметів було включено до каталогу-реєстру давньоєгипетських старожитностей «Catalogue of the Monuments of Ancient Egypt from the Museums of the Russian Federation, Ukraine, Bielorrussia, Caucasus, Middle Asia and the Baltic States», укладеного О. Д. Берлевим та С. І. Ходжаш. Упродовж 1992–2019 рр. третина давньоєгипетської колекції була представлена на виставці «Унікальні предмети у зібранні музею» (Супруненко, 2025: 21). Влітку 2025 р. частина колекції була представлена глядачам під час презентації книги «Давньоєгипетська література в українських перекладах», редактором та упорядником якої виступив М. О. Тарасенко.

Джерелом інформації про сучасний стан давньоєгипетської колекції в умовах, коли музей закритий для відвідувачів, є експертні свідчення осіб, безпосередньо пов'язаних з її дослідженням та зберіганням. За свідченням О. Б. Супруненка та Д. А. Зіборової, колекція наразі забезпечена та зберігається в належних умовах (Розмова, 2026b; Розмова, 2026a). Нових пошкоджень, окрім наслідків пожежі 1943 р. та природних процесів, пам'ятки не зазнали. Попри складні обставини воєнного часу, продовжується реставраційна робота, якою займаються кваліфіковані реставратори музею. Паралельно з реставрацією розпочато роботу з оцифрування колекції. В рамках виконання Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору на період до 2030 року здійснюється оцифрування експонатів музейного фонду Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського і залишається у пріоритеті на весь 2026 рік (План, 2025: 4). До кожного оцифрованого предмета створюється із зазначенням класифікації, датування, матеріалу, техніки виготовлення, розмірів, опису та стану збереження (Кондратенко, Кондратенко, 2024: 166), що суттєво розширює можливості дистанційного наукового опрацювання збірки – питання особливо актуальне в умовах закритого режиму роботи установи. Повна оцифровка колекції планується протягом найближчих років. Зокрема серед давньоєгипетських пам'яток, вже оцифрованих у форматі 3D, можна назвати канопу з кришкою у вигляді шакала-Дуамутефа та поховальну модель човна з трьома гребцями.

Також в 2025 р. оприлюднено видання науково-популярного каталогу «Давньоєгипетська колекція», авторства О. Б. Супруненка, в якому йдеться про формування колекції та описуються основні пам'ятки. Оцифровані щорічні звіти Природничо-історичного музею початку ХХ ст., що містять відомості про надходження до колекції та є важливим джерелом для дослідження провенансу. Обидва експерти наголошують на необхідності фахової єгиптологічної роботи з колекцією (Розмова,

2026a; Розмова, 2026b). Актуальним завданням залишається написання наукового каталогу колекції із залученням кваліфікованих єгиптологів.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки. Давньоєгипетська колекція Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського формувалася впродовж 1894–1914 рр. завдяки двом основним джерелам надходжень: меценатській діяльності П. П. Бобровського, який придбав більшість предметів через офіційну «Залу продажів» Каїрського музею старожитностей, та передачі у 1906 р. єгипетських артефактів із Лубенського музею К. М. Скаржинської, що походили з приватної колекції А. В. Прахова. Формування полтавського зібрання давньоєгипетських артефактів є прикладом комплектування колекції шляхом приватного колекціонування та благодійного дарування.

За типологічним та хронологічним складом колекція охоплює широкий діапазон творів давньоєгипетської художньої культури – від ліпної кераміки Додинастичного періоду (V–IV тис. до н. е.) до олександрійських теракот Птолемеївської доби. Колекція має ряд унікальних пам'яток, серед яких можна виділити ушебті жерця Панефернефера ХХІ династії, модель поховального човна з трьома веслярами-нубійцями та вапняковий рельєф із зображенням фараона Саїської династії.

Попри воєнний стан, що діє з 2022 р., музей продовжує реставраційну та науково-фондову роботу з колекцією. Проводиться програма оцифрування музейних фондів, до якої залучено і давньоєгипетські пам'ятки. Актуальним завданням залишається підготовка наукового каталогу давньоєгипетської колекції із залученням кваліфікованих єгиптологів. Наявні публікації та науково-популярні видання не можуть замінити фахового каталогу з сучасною атрибуцією кожного предмета. Перспективи подальших досліджень пов'язані з проведенням каталогізації колекції на основі безпосереднього вивчення предметів, уточнення атрибуції дискусійних пам'яток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белько О. О. Початки формування колекцій Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства. Гончарний аспект (кін. ХІХ ст.). *Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (December 19–20, 2022). Rome, Italy.* Riga: Baltija Publishing, 2022. С. 222–230. DOI: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.12.2022.023>
2. Звіт про роботу Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського за 2025 рік / Департамент культури і туризму Полтавської обласної військової адміністрації, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського. Полтава 2025. 162 с. URL: <http://pkm.poltava.ua/books/plan-zvit/zvit2025.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
3. Кондратенко Т. К., Кондратенко Н. Г. Оцифрування фондового зібрання Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського як інструмент збереження культурної спадщини. *Петро Ротач – енциклопедист, письменник, краєзнавець (1925–2007): зб. наук. ст. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю з дня народження відомого науковця.* Харків; Полтава: ТОВ «Майдан», 2025. С. 162–167. URL: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/124298630/Rotach_100-libre.pdf (дата звернення: 28.03.2026).

4. План роботи Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського на 2026 рік / Департамент культури і туризму Полтавської обласної військової адміністрації, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського. Полтава, 2025. 45 с. URL: <http://pkm.poltava.ua/books/plan-zvit/plan2026.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
5. Розмова, 2026а: Розмова з Дар'єю Зіборовою щодо давньоєгипетської колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Записала Ліра Сенега. 15.02.2026. Київ. 4 с.
6. Розмова, 2026б: Розмова з Олександром Супрунечком щодо давньоєгипетської колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського. Записала Ліра Сенега. 15.02.2026. Київ. 3 с.
7. Сошніков А. О. Специфіка комплектування єгипетських колекцій музеїв Києва та Полтави. *Культура України*. 2018. Вип. 62. С. 180–187. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5325.062.19>
8. Супрунечко О. Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України (Лубенський музей К. М. Скаржинської): Монографія. Київ; Полтава: Археологія, 2000а. 392 с. URL: <http://pkm.poltava.ua/books/spivrobotnyku-book/2000-skarjynska.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
9. Супрунечко О. Б. Давньоєгипетська колекція. Серія «Музейні реліквії», вип. 11. Харків; Полтава: ТОВ «Майдан», 2025. 24 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1JHQKMMdmEbcyOdPpJXP6XTMA6evY9XqG/view> (дата звернення: 26.03.2026).
10. Супрунечко О. Б. Доля колекцій музею К. М. Скаржинської. *Музеї. Меценати. Колекції*: зб. наук. ст. / ред. О. Б. Супрунечко. Київ; Полтава: Археологія, 2000б. С. 9–18. URL: <https://www.codpa.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/muzeyi-mecenati-kolekciyi.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
11. Супрунечко О. Б. Павло Бобровський. Колекціонер, меценат, фундатор народознавчого зібрання у Полтаві. Серія «Визначні полтавці», вип. 1. Харків; Полтава: ТОВ «Майдан», 2024. 150 с. URL: <http://pkm.poltava.ua/books/library/2024/bobrovskiy1.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
12. Супрунечко О. Б., Супрунечко Р. М. Внесок мецената Павла Бобровського у становлення краєзнавчого музею в Полтаві. *Шості Череванівські наукові читання*: зб. наук. ст. Вип. VI. Полтава, 2022. С. 258–264. URL: <http://historic.pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/%D0%A8%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
13. Супрунечко О. Б., Супрунечко Р. М. Павло Бобровський та його народознавче зібрання у Полтаві. *Полтавський краєзнавчий музей: Маловідомі сторінки історії, музезнавство, охорона пам'яток*: зб. наук. ст. Вип. XIX. Харків; Полтава: ТОВ «Майдан», 2024. С. 219–220. URL: <http://pkm.poltava.ua/books/library/2024/PKMVK-XIX.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
14. Супрунечко О. Б., Тітков О. В. Колекція кераміки додинастичного Єгипту в Полтаві. *Український керамологічний журнал*. 2003. № 2–4. С. 101–107. URL: <https://knigozbiirnia.opishne-museum.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/UKZh-2003-2-4.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
15. Тарасенко М. О. Ушебті Панефернефера з колекції Полтавського краєзнавчого музею. *Археологія*. 2020. № 3. С. 24–39. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/items/d12a7ddc-99c8-4347-9eea-6d94147f920f> (дата звернення: 26.03.2026).
16. Тітков О. В. Східний світ у колекціях Полтавського краєзнавчого музею. *Музеї. Меценати. Колекції*: зб. наук. ст. Київ; Полтава: Археологія, 2000. С. 22–28. URL: <https://www.codpa.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/muzeyi-mecenati-kolekciyi.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
17. Шимко К. Зображення голови фараона в давньоєгипетській колекції Полтавського краєзнавчого музею. *Каразінські читання (історичні науки): тези доп. 61-ї Міжнар. наук. конф. мол. вчених, 25 квіт. 2008 р.* Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. С. 313–314. URL: <https://history.karazin.ua/themeshistory/resources/e16ee0f4cfc3be1a6abb3011cc031c25.pdf> (дата звернення: 26.03.2026).
18. Berlev O. D., Hodjash S. I. Catalogue of the Monuments of Ancient Egypt from the Museums of the Russian Federation, Ukraine, Bielorrussia, Caucasus, Middle Asia and the Baltic States. Fribourg: University Press; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1998. 328 p., 208 p. of plates: ill. DOI: <https://doi.org/10.5167/uzh-159792>

REFERENCES

1. Belko, O. O. (2022) Pochatky formuvannia kolektsii Pryrodnycho-istorychnoho muzeiu Poltavskoho hubernskoho zemstva. Honcharnyi aspekt (kin. XIX st.). [The beginnings of the formation of the collections of the Natural History Museum of the Poltava Provincial Zemstvo. Pottery aspect (late 19th century)] *Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects»*, 222–230. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.12.2022.023>. [in Ukrainian].
2. Zvit pro robotu Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu imeni Vasylia Krychevskoho za 2025 rik (2025). [Report on the activities of the Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krychevsky for 2025] Poltava. 162 p. <http://pkm.poltava.ua/books/plan-zvit/zvit2025.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
3. Kondratenko, T. K., Kondratenko, N. H. (2025) Otsyfruvannia fondovoho zibrannia Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu imeni Vasylia Krychevskoho yak instrument zberezhenia kulturnoi spadshchyny. [Digitization of the collection of the Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krychevsky as a tool for preserving cultural heritage] *Petro Rotach – entsyklopedyst, pysmennyk, kraieznavets (1925–2007): zb. nauk. st.*, 162–167. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/124298630/Rotach_100-libre.pdf (date of access: 28.03.2026). [in Ukrainian].
4. Plan roboty Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu imeni Vasylia Krychevskoho na 2026 rik (2025). [Work plan of the Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krychevsky for 2026] Poltava. 45 p. <http://pkm.poltava.ua/books/plan-zvit/plan2026.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].

5. Rozmova z Dariieiu Ziborovoiu shchodo davnoiehypetskoi koleksii Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu imeni Vasylia Krychevskoho (2026). [Personal communication with Daria Ziborova on the Ancient Egyptian collection of the Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krychevsky] Recorded by Lira Seneha. Kyiv. 4 p. [in Ukrainian].
6. Rozmova z Oleksandrom Suprunenkom shchodo davnoiehypetskoi koleksii Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu imeni Vasylia Krychevskoho (2026). [Personal communication with Oleksandr Suprunenko on the Ancient Egyptian collection of the Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krychevsky] Recorded by Lira Seneha. Kyiv. 3 p. [in Ukrainian].
7. Soshnikov, A. O. (2018) Spetsyfika komplektuvannia yehypetskykh koleksii muzeiv Kyieva ta Poltavy. [Specifics of assembling Egyptian collections in the museums of Kyiv and Poltava] *Kultura Ukrainy*, 62. 180–187. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.062.19>. [in Ukrainian].
8. Suprunenko, O. B. (2000a) Arkheolohiia v diialnosti pershoho pryvatnoho muzeiu Ukrainy (Lubenskyi muzei K. M. Skarzhynskoi). [Archaeology in the activities of the first private museum of Ukraine (Lubny Museum of K. M. Skarzhynska)] Kyiv; Poltava: Arkheolohiia. 392 p. <http://pkm.poltava.ua/books/spivrobotnyky-book/2000-skarjyska.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
9. Suprunenko, O. B. (2025) Davnoiehypetska koleksiia. [Ancient Egyptian collection] Kharkiv; Poltava: Maidan. 24 p. <https://drive.google.com/file/d/1JHQMdmEBcyOdPpJXP6XTMA6evY9XqG/view> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
10. Suprunenko, O. B. (2000b) Dolia koleksii muzeiu K. M. Skarzhynskoi. [The fate of the collections of the K. M. Skarzhynska Museum] *Muzei. Metsenaty. Koleksii: zb. nauk. pr.* / ed. O. B. Suprunenko. Kyiv; Poltava: Arkheolohiia. 9–18. <https://www.codpa.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/muzeyi-mecenati-kolekciyi.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
11. Suprunenko, O. B. (2024) Pavlo Bobrovskiy. Koleksioner, metsenat, fundator narodoznavchoho zibrannia u Poltavi. [Pavlo Bobrovsky. Collector, patron, founder of the ethnographic collection in Poltava] Kharkiv; Poltava: Maidan. 150 p. <http://pkm.poltava.ua/books/library/2024/bobrovskiy1.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
12. Suprunenko, O. B., Suprunenko, R. M. (2022) Vnesok metsenata Pavla Bobrovskoho u stanovlennia kraieznavchoho muzeiu v Poltavi. [Contribution of patron Pavlo Bobrovsky to the formation of the local history museum in Poltava] *Shosti Cherevanivski naukovy chytannia: zb. nauk. st.*, VI. 258–264. <http://historic.pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/03/%D0%A8%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
13. Suprunenko, O. B., Suprunenko, R. M. (2024) Pavlo Bobrovskiy ta yoho narodoznavche zibrannia u Poltavi. [Pavlo Bobrovsky and his ethnographic collection in Poltava] *Poltavskiy kraieznavchyi muzei: malovidomi storinky istorii, muzeiznavstvo, okhorona pamiatok: zb. nauk. st.*, XIX. 219–220. <http://pkm.poltava.ua/books/library/2024/PKMVK-XIX.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
14. Suprunenko, O. B., Titkov, O. V. (2003) Koleksiia keramiky dodynastychnoho Yehyptu v Poltavi. [Collection of Predynastic Egyptian ceramics in Poltava] *Ukrainskyi keramolohichnyi zhurnal*, 2–4. 101–107. <https://knigozbirnia.opishne-museum.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/UKZh-2003-2-4.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
15. Tarasenko, M. O. (2020) Ushebti Panefernefera z koleksii Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu. [The ushabti of Panefernefer from the collection of the Poltava Museum of Local Lore] *Arkheolohiia*, 3. 24–39. <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/items/d12a7ddc-99c8-4347-9eea-6d94147f920f> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
16. Titkov, O. V. (2000) Skhidnyi svit u koleksiiakh Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu. [The Eastern world in the collections of the Poltava Museum of Local Lore] *Muzei. Metsenaty. Koleksii: zb. nauk. pr.*, 22–28. <https://www.codpa.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/muzeyi-mecenati-kolekciyi.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
17. Shymko, K. (2008) Zobrazhennia holovy faraona v davnoiehypetskii koleksii Poltavskoho kraieznavchoho muzeiu. [Image of the pharaoh's head in the Ancient Egyptian collection of the Poltava Museum of Local Lore] *Karazinski chytannia (istorychni nauky): tezy dop.*, 313–314. <https://history.karazin.ua/themes/history/resources/e16ee0f4cfc-3be1a6abb3011cc031c25.pdf> (date of access: 26.03.2026). [in Ukrainian].
18. Berlev, O. D., Hodjash, S. I. (1998) *Catalogue of the Monuments of Ancient Egypt from the Museums of the Russian Federation, Ukraine, Bielorusia, Caucasus, Middle Asia and the Baltic States*. Fribourg: University Press; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 328 p.; 208 p. of plates: ill. <https://doi.org/10.5167/uzh-159792>.

Дата першого надходження статті до видання: 07.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 05.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 25.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

